

Melita Pivec-Stelè

OBNOVA ČITALNICE NARODNE IN UNIVERZITETNE KNJIŽNICE V LJUBLJANI

Nekaj statistike

Prav v začetku vojne, od junija do avgusta 1941, se je selila sedanja Narodna in univerzitetna knjižnica, takrat še Univerzitetna biblioteka, v svoje novo poslopje, kjer je našla, po dolgih letih utesnjevanja, zadosten in lep prostor. Drugi pogoji za uspešno delovanje so bili manj ugodni: kader nameščencev, že dolgo nezadosten, je štel, od ravnatelja dr. J. Šlebingerja do najmlajšega služitelja, 11 oseb; železne police za skladišča, naročene v inozemstvu, ki so bile ob izbruhu vojne že na Podrožčici, so se pomaknile nazaj v Beljak, Celovec, Salzburg in se niso nikoli vrnile; novo leseno pohištvo za čitalnico in druge sobe pa je bilo šele — narisano. Do pomladi 1943 je potem stopnjema prihajala nova oprema, tako za skladišča kakor za čitalnico in druge prostore, in jeseni 1943 so bile postavljene ročne knjižnice v čitalnici. Prav ko je bila knjižnica za silo urejena, pa je sledila katastrofa 29. I. 1944, gotovo najhujši udarec v zgodovini knjižnice.

Pri požaru, ki ga je povzročil padec nemškega letala v čitalnico, je zgorelo, kakor je bilo že povedano na drugem mestu (SPor 3. III. 1946 in 5. II. 1947), okoli 60.000 knjig. Ta izguba je bila sestavljena iz treh delov: ročnih knjižnic v pritličnem pasu čitalnice, knjig na galeriji čitalnice in končno knjižnic štirih seminarjev (romanističnega, germanističnega, klasičnega in primerjalnega), ki so nad čitalnično dvorano. Tukaj bomo govorili samo o nadomestitvi knjig v čitalnici sami, in sicer do zaključka obnove v ožjem smislu, t. j. do ponovne otvoritve čitalnice 8. februarja 1947. (Predhodno obnovo stavbe tu le omenjamo.)

Na galeriji so bile postavljene signaturne številke 42.801—59.000, a samo knjige 8° formata, vmesne knjige 4° in f° formata so bile v skladiščih in tako niso zgorele. Bili so tu slovenski in srbohrvatski obvezni primerki od 1925 do 1938, nakupi istih let, Gutmannsthalova knjižnica, ki je 1926 prišla v last biblioteke, in dar francoske vlade iz leta 1931/1932. V pritličnem pasu pa so bile postavljene v 64 omaricah

tako imenovane ročne knjižnice: enciklopedije, slovarji, priročne knjige posameznih strok, slovenske revije, slovenske knjižne zbirke in slovenska šolska izvestja. Signaturne številke tukaj niso bile zaporedne, temveč kakršne so knjige imele v skladiščih, odkoder so prišle.

Obnovitveno delo,¹ opravljeno do ponovne otvoritve čitalnice, se dá številčno najlažje ponazoriti za knjige na galeriji, ker imajo zaporedne številke. Signaturni katalog je pred požarom dosegel številko 70.260; po požaru pa je v njem zevala široka vrzel skoraj 17.000 števil, 42.801—59.000. Začeli smo torej s številko 42.801 in postavili na mesto pogorelih nove knjige samo 8° formata, vmesne — malo obsežne — partije 4° in f° formata, ohranjene v skladiščih, smo pa iz starega kataloga prepisali. Nove 4° in f° formate pa smo postavili od št. 70.260 dalje. Tako je delo teklo vzporedno in slika, ki nam jo kaže signaturni katalog, je sledeča:

Leto, mesec	8°, št.	Prir.	4°, f°, št.	Prir.	Skup. prir.	
1944, april—dec.	42.801—47.340	4539	70.261—II 71.250	989	5528	
1945, jan.—dec.	47.341—51.960	4619	II 71.251—II 72.210	959	5578	19.042
1946, jan.—dec.	51.961—57.510	5549	II 72.211—II 72.630	419	5968	
1947, jan.—april	57.511—59.000	1489	II 72.631—II 73.110	479	1968	

Pri tem je treba še upoštevati, da povedó te številke le število del, ne zvezkov, ker so poleg posameznih knjig seveda tudi zbirke, in tako presega število postavljenih knjig zdaleko teh 19.042 signaturnih števil.

Skoraj nemogoče pa je številčno označiti, koliko je bilo nadomeščeno v ročnih knjižnicah, ker ni zaporednih števil in ker je kartoteka ročnih knjižnic bila tudi uničena — rekonstruirali smo jo, pa seveda ne stoo odstotno kompletno. Vendar se lahko reče, da je bila do 8. II. 1947 nadomeščena polovica knjig v ročnih knjižnicah, pa bolj kvantitativno kot kvalitativno; slovenske revije in slovenske knjižne zbirke so večinoma že nadomeščene, a važna inozemska dela še čakajo na nadomestitev, ker knjižnica ni imela povsod take sreče kakor n. pr. z Ottůvim slovníkom, ki smo ga po prizadevanju našega rojaka dr. O. Berkopca prejeli iz Prage. Nekatere izgube bo zelo težko nadomestiti, n. pr. obe seriji Biographie universelle iz začetka 19. stoletja, Monumenta Germaniae Historica, realni leksikon Pauly-Wissowa, veliki slovar bratov Grimmov itd. Dela tega oddelka so ohranila svojo staro signaturo.

Za nadomestilo zgorelih knjig so služili, poleg bolj redkih rešenih knjig in nakupov ter poleg starega še nekatalogiziranega fonda in dublet, vsi stari in novi darovi, katere je knjižnica prejela: Vrhovnikova knjižnica, Podkrajškova knjižnica, darovi institucij, založb in posameznikov ter FZC (Federalni zbirni center), zbirka zaseženih knjižnic, številčno najmočnejši vir. Pregled teh ogromnih količin knjig je bilo silno zamudno delo. Seveda ne smemo pozabiti, da je ta velika

¹ Vse nastale probleme smo morali rešiti empirično, ker je ironija usode hotela, da je edina knjiga o teh vprašanjih, katero smo imeli — tudi zgorela.

vrzel izpolnjena le formalno, ne tudi stoodstotno vsebinsko. Signature zgorelih knjig so namreč dobile le deloma iste knjige, deloma pa nove, ki jih knjižnica do takrat ni imela.

Požar pa je uničil poleg knjig tudi vse kartoteke, ki so se nahajale v čitalnici: 1. signaturni katalog, št. 1—42.000; 2. čitalniško kartoteko (skrajšano kopijo matične kartoteke), 23 škatel po ca. 1140 listov; 3. stvarni katalog, 10 škatel po ca. 2100 listov; 4. kartoteko knjig ročnih knjižnic; 5. kartoteko izposojenih knjig; 6. kartoteko šolskih izvestij.

Najbolj občutna izguba je bilo uničenje dobre polovice signaturnega kataloga. Št. 40.000—42.000 so se dale še prepisati iz samo ožganega dela kataloga; št. 1—40.000 pa so štiri pomožne sile v večmesečnem delu izpisale iz matičnega kataloga v sobi za katalogizacijo, in sicer v obliki začasne listovne kartoteke, ker čaka ta del na rekatalogizacijo. Čitalniško kartoteko in stvarni katalog smo morali čisto na novo sestaviti — njuni ostanki so služili le za kontrolo. Nova čitalniška kartoteka je obsegala ob otvoritvi čitalnice št. 40.000—73.110. Kartoteka izposojenih knjig se je dala rekonstruirati po izposojevalnih listkih v skladiščih, prav tako smo rekonstruirali kartoteko ročnih knjižnic po listkih v skladiščih in — po spominu. Kartoteka šolskih izvestij se je morala popolnoma na novo sestavljati. Pokazala se je tu pogubnost dejstva, da so bile, zaradi pomanjkanja delovnih moči v preteklosti, vse kartoteke sestavljene le v enem izvodu in postavljene na enem kraju. Če bi se drug izvod hranil v drugem prostoru knjižnice, bi vsaj del tega ogromnega dela odpadel.

Kader, ki je bil za obnovitveno delo na razpolago, je obsegal v začetku 3 nameščence knjižnice, drugi so bili zaposleni pri rednem tekočem delu. Po naključju pa je knjižnica pridobila okoli 20 pomožnih sil, sicer bibliotekarsko nešolanih, pa večinoma s srednješolsko izobrazbo (učiteljske, gimnazija, trgovska akademija), nekatere pa z visokošolsko. Ta ekipa je pod strokovnim vodstvom bibliotekarke pol-drugo leto, od začetka februarja 1944 do konca septembra 1945, vršila zaporedno sledeča dela: sušenje z vodo ali z bencinom prepojenih knjig; snaženje redkih nepoškodovanih knjig in obstrugovanje (z lesnimi klini) ožganih, pa še kolikor toliko porabnih rešenih knjig (oboje se je vršilo prve tedne, v februarju in marcu, v nezakurjenih prostorih, ker je bila tudi centralna kurjava poškodovana); ureditev ostankov požganih kartotek; pregled zgoraj omenjenih virov za nadomestilo zgorelih knjig in rekonstrukcijo vseh zgoraj omenjenih kartotek, t. j. pisanje signaturnega kataloga, tipkanje kartotečnih listov za matični katalog, čitalniško kartoteko in stvarni katalog, alfabetiranje in inkorporiranje kartotečnih listov. Prav na novo se je začela kartoteka dublet, ki je knjižnica do takrat ni imela; do zaključka ožje obnove je obsegala ca. 15.000 listov. Po odhodu pomožnih sil so ta dela prešla na že nekoliko povečani kader rednih nameščencev.

Omembe vredne so še tri značilne stvari: da tisti, ki so nesrečo povzročili, ničesar, niso prispevali k stroškom za obnovo stavbe, opreme itd.; da ves čas okupacije v slovenskih časopisih nobena beseda

niti o požaru niti o obnovi ni smela iziti (pač pa je izšla kratka tozadevna notica v Deutsche Adria Zeitung v Trstu); da nimamo nobene slike o čitalnici pred požarom (razen delne v italijanskem članku o ljubljanski univerzi), pač pa imamo 20 uspeh posnetkov čitalnice po požaru, s tisto široko zevajočo luknjo v stropu in vsem drugim razdejanjem.

Kot srečo v nesreči pa lahko beležimo sledeča dejstva: da ni bilo človeških žrtev (razen ene, ki jo je plamen dosegel na hodniku), ker je bila čitalnica zaradi pomanjkanja kuriva že teden dni pred katastrofo zaprta in tudi v seminarjih nad čitalnico ni bilo nikogar (pri polnem obratovanju pa bi zgorelo 120—150 ljudi, ker je bila čitalnica vedno polna, zlasti takrat, ko je bila okupatorska oblast ukinila predavanja na univerzi); da letalo ni padlo v sobo za katalogizacijo in uničilo matičnega kataloga, v tem primeru namreč knjižnica sploh ne bi mogla vršiti svojega dela in bi postala tako za 10 let — skladišče; da niso bile prizadete najstarejše in najbolj dragocene knjige v skladiščih in rokopisi v rokopisnem oddelku, posebno najstarejši latinski iluminirani, ki jih je bil ob času svojega službovanja na Univerzitetni biblioteki obdelal dr. Milko Kos; in da je knjižnica prišla zaradi te svoje nesreče pri UNESCO v seznam 120 v vojni poškodovanih knjižnic in iz tega naslova prejela lepe darove, med njimi n. pr. Encyclopaedia Britannica, izd. 1947.

Za obnovo v ožjem smislu, ki jo je zaključila zopetna otvoritev čitalnice 8. II. 1947, je sledila jeseni 1947 še otvoritev nove časopisne čitalnice, pod glavno čitalnico, uvedba novih katalogizacijskih pravil z letom 1948 in, v vseh letih po osvoboditvi, znatno povečanje kadra nameščencev. Ta bo imel še dovolj dela, da celi rane, vsekane knjižnici 29. I. 1944, posebno glede na inozemske knjige, ki so še vedno težko dosegljive (najlaže še z zamenjavo). In končno morda ni odveč omeniti, da se Narodna in univerzitetna knjižnica zopet približuje stanju pred selitvijo v novo poslopje — namreč stiski za prostor.

LA RESTAURATION DE LA SALLE DE LECTURE DE LA BIBLIOTHÈQUE NATIONALE ET UNIVERSITAIRE DE LJUBLJANA

Résumé

Le 29 janvier 1944, un avion allemand tomba dans la grande salle de lecture de la Bibliothèque nationale et universitaire de Ljubljana. L'incendie qui s'en suivit détruisit dans la salle environ 50.000 volumes, par bonheur de date plutôt récente, et les fichiers par auteurs et réal qui s'y trouvaient. Le tableau inséré montre le remplacement successif des côtes détruites au cours du travail de restauration jusqu'au 8 février 1947, date de la réouverture de la salle de lecture. Parallèlement, le travail de restauration renouvela les catalogues détruits. Il va sans dire que le remplacement des ouvrages perdus n'est pas encore terminé et prendra encore assez de temps; dans quelques cas, il sera même impossible.